

STADSHOLMEN

BERGSKLIPPAN 4

Västra Vattugränd 3

DJURGÅRDEN

Stadsholmen

AB Stadsholmen är Stockholms stads bolag för förvaltning av äldre, kulturhistoriskt värdefulla fastigheter. Vi äger och förvaltar merparten av bebyggelsen inom kulturresevatet östra Mariaberget, Skinnarviksberget, Åsöberget och Vita bergen samt området vid Katarina kyrka. Dessutom är Stadsholmen största fastighetsägare i Gamla stan, på Långholmen och i Djurgårdsstaden. Vi äger och förvaltar även gårdar i ytterstaden – stamfastigheter från vilka stadens moderna förorter vuxit fram. För närvarande omfattar beståndet 279 fastigheter med drygt 700 byggnader, som inrymmer 1633 lägenheter och 804 lokaler. Stadsholmen är ett dotterbolag till AB Svenska Bostäder.

Stadsholmen bildades 1936 av samfundet S:t Erik för att rusta upp några kvarter i Gamla stan. Stadsholmen är det äldre namnet på denna stadsdel. 1967 förvärvade Stockholms stad bolaget och överförde merparten av sitt äldsta bostadsbestånd till Stadsholmen. Under åren har även Stadsholmen övertagit byggnader från andra fastighetsägare som byggnadsstyrelsen, kriminalvården och Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm.

Med tiden har ett synsätt vuxit fram där antikvariska principer baserade på varje hus historia och förutsättningar blivit vägledande för hur byggnader och yttre miljö ska förvaltas och rustas. Flertalet av våra fastigheter har högsta klassificering (blå) vilket innebär att de har så stora kulturhistoriska värden att de motsvarar kraven för byggnadsminnen. För oss är byggnadsvård ett vardagsarbete och allt vi gör präglas av respekt för husen och deras historia.

FAKTABLAD

Byggnader och miljöer berättar ofta något om vår historia. Genom byggnaderna kan vi få veta hur staden och samhället förändrats. Husen ger oss också kunskap om hur människor har arbetat, bott och inrett sina hem och de speglar även olika gruppers livsvillkor.

Somliga hus är väldokumenterade och omskrivna medan andra är mer anonyma. Under några år har vi tillsamman med Stadsmuseet i Stockholm arbetat med att sammanställa en kortfattad information om alla våra fastigheter; information om när husen byggdes, hur de har förändrats och hur de har använts under åren.

För att kunna beskriva den enskilda fastighetens historia har vi dels besökt varje hus för att se vad som finns kvar från äldre tid och dels letat uppgifter i arkiv och litteratur. En del nya foton har tagits för att illustrera faktabladet.

För att hinna med alla fastigheter inom rimlig tid har arbetet byggts på lättåtkomliga uppgifter. Ingen fullständig arkivforskning har alltså gjorts och de historiska beskrivningarna är därför inte heltäckande. Ibland kan uppgifter i olika arkiv också vara motsägelsefulla och det har inte alltid funnits möjlighet att reda ut frågetecken. Faktabladet kan därför komma att fördjupas och förändras vid nya undersökningar i framtiden.

Faktabladet finns samlade på Stadsholmens webbplats www.stadsholmen.se

DEN GEMENSAMMA GÅRDEN FÖR BERGSKLIPPAN 4 OCH BERGSKLIPPAN 2, 3. I MITTEN LIGGER DET HUS SOM REVS 1965. FOTO PEDDY-FOTO 1942, SSM FA47361.

Huset vid Västra Vattugränd byggdes sannolikt som två separata stugor 1736 respektive 1750 och byggdes samman omkring 1800. Byggnaden speglar skeppsvarvets intentioner att erbjuda timmerarbetarna drägliga bostäder, och den har en ålderdomlig utformning både ut- och invändigt.

Rumsvolymer och planlösning är i huvudsak bevarade sedan 1700-talet. Här finns också inredningsdetaljer från både 1700- och 1800-talet. Huset berättar om de bostadsförhållanden som rådde för varvsarbetarna – små stugor inredda med enkla snickerier och anspråkslösa, murade kammerspisar – men också om en viss standardhöjning genom till exempel sammanslagning av husen som 1769 följde på möjligheten att friköpa tomterna.

Fastigheten Bergsklippan 4 är blåvärderad enligt Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassifi-

cering. Det innebär att den har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

Djurgårdsstaden har en marin bakgrund. Under 1600-talet låg Båtsmansvarvet (senare Galärvarvet) på Djurgården, och Amiralitetet disponerade marken där Djurgårdsstaden nu ligger. År 1668 anlades här en vårdinrättning för ”förlammat och wanfört sjöfolk” som 1675 kompletterades med en kyrkogård. Inrättningens bebyggelse, som var den första

FASADEN MOT VÄSTRA VATTUGRÄND. FOTO J. MALMBERG.

antydning till den nuvarande Djurgårdsstaden, bestod av fjorton små stugor som timrats på Åland. Flottan flyttade redan 1680 till Karlskrona och tog då med sina sjuka.

År 1724 anlades ett nytt skeppsvarv på flottans mark. Området delades 1735 upp i gator och kvarter efter en plan som stadsingenjören Petrus Tillaeus hade upprättat. Enligt planens intentioner uppfördes en rad timrade stugor av timmerarbetarna vid varvet. Planen med smala gator som följer den kuperade topografin är väl bibehållen och stugorna utgör ännu stommen i många av dagens hus.

Djurgårdsvarvet, som tog över varvsverksamheten 1768, hade en storhetstid under 1700-talets senare del med Fredrik Henric af Chapman som skeppsbyggare. Under den tiden byggdes flera stenhus för varvets räkning. 1769 erbjöds varvsarbetarna också att friköpa sina tomter vilket ledde till att många hus byggdes på eller slogs samman till större enheter. Sedan Stockholms stad tagit över området vid Djur-

gårdsvarvets nedläggning på 1860-talet blev bebyggelsens marina anknytning svagare. Byggnaderna gjordes om till flerbostadshus eller vårdshus och den sociala homogenitet som därtills kännetecknat området ändrades.

På 1920-talet hotades husen av rivning, men när statliga Byggnadsstyrelsen tog hand om förvaltningen av området 1954 beslutade man om ett bevarande. Husen var dock i dåligt skick och behövde renoveras. Moderniseringen och upprustningen var ofta genomgripande och rena återuppbyggnader förekom. Stora delar av området kom 1985 i stadens och Stadsholmens ägo.

Djurgårdsstaden är Stockholms äldsta samlade stadsbebyggelse efter Gamla stan. Till skillnad från andra områden i staden dominerar trähusen. En- och tvåvåningshusen representerar både tillkomsten på 1700-talet och utvecklingen under 1800-talet med på- och tillbyggnader i tidens panelarkitektur. Det bibehållna gatunätet och planken som avgränsar de

MURAD SPIS MED SENARE INSATT JÄRNSPIS. FOTO J. MALMBERG.

små grönskande gårdarna ger en tydlig karaktär av förindustriellt arbetarsamhälle. Intrycket förstärks genom ålderdomlig gatubeläggning och belysning.

HISTORIK

Den nuvarande byggnaden bestod ursprungligen av två separata stugor. Den södra uppfördes sannolikt 1736 av båtsmannen Erich Lustigs änka och den norra troligen omkring 1750 av änkan Lustigs son, timmermannen Olof Holm. Denne friköpte tomten 1769, och husen skall sedan ha byggts samman omkring sekelskiftet 1800. År 1824 förvärvades fastigheten av Djurgårdsvarvet. Sammanbyggd i vinkel med den norra delen fanns fram till 1965, då den revs, ytterligare en byggnad som uppförts någon gång före 1724.

Byggnaderna i kvarteret Bergsklippan var i mitten av 1960-talet omoderna och genomgick en större ombyggnad och renovering. Byggnaden vid Västra Vattugränd anpassades inte på samma sätt till en modern boendestandard varför de befintliga inredning-

arna i högre utsträckning kunde sparas. Fönstren är dock bytta någon gång under 1900-talet och i några rum ligger moderna golv.

Fastigheten förvärvades av Stockholms stad 1984.

BYGGNADSBESKRIVNING

Byggnaden är en våning hög med inredd vind under brutet tak med valmade gavelspetsar och enkupigt tegel. Huset har två takkupor mot gatan och en mot gården. Fasaden är klädd med äldre locklistpanel och har framträdande knutlådor. Fönstren är enkla, spröjsade och utåtgående med lösa innanfönster.

Huset används i dag som kontor och innehåller flera äldre inredningsdetaljer. Bottenvåningen, med ingång från gatan, har tre rum och en genomgående förstuga. Här finns äldre panelade undertak med nya lister, släta och profilerade dörr- och fönsterfoder av 1700- och 1800-talstyp samt en murad spis kompletterad med järnspis. I ett av rummen är en äldre plankvägg med blågrå bemålning synlig.

De två södra rummen på övre våningen, det vill säga nedre delen av vinden, har ingång från gården. Här finns äldre panelade undertak med täcklister och ett synligt äldre trägolvtäckning med breda bräder. Snickerierna består av en fyrfyllningsdörr med utanpåliggande fyllningar och släta, breda dörrfoder av 1700-talstyp. I rummen finns också en rund, vit kakelugn från mitten av 1800-talet samt en murad spis kompletterad med järnspis. Norra delen av vinden inreddes till

kontor 1988 varvid en trappförbindelse med bottenvåningen togs upp.

Gården är gemensam med fastigheten Bergsklippan 2 och 3. Den är kuperad med berg i dagen i södra delen. I övriga delar har gården en ytbeläggning som delvis består av cementplattor, delvis av gräs och planteringar. Utmed sydöstra tomtragränsen sträcker sig en uthuslänga uppförd 1965.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktbehandlingsmaterial som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.